

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Affärsjuridik och Innovationsrätt II, 30 HP

Juridiska Institutionen

Advokatröta?

OM SPÄNNINGEN MELLAN KLIENTLOJALITET OCH GOD
ADVOKATSED I BERÄTTELSEN OM ADVOKAT STRÖM

ARTA EKMAN

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
SCHOOL OF BUSINESS, ECONOMICS AND LAW

Innehållsförteckning

1	INLEDNING OCH AVGRÄNSNING	2
2	RÄTTSLIG REGLERING SOM MÖJLIGGÖR HÄNDELSEFÖRLOPPET	2
2.1	FORDRINGSÖVERLÅTELSEN OCH ÖVERGÅNGEN AV BORGENÄRSMAKTEN	3
2.2	DEN FRAMKALLADE INSOLVENSEN OCH KONKURSANSÖKAN	3
2.3	FÖRMÅNSRÄTT, SEPARATIONSRÄTT OCH UTDELNINGEN.....	4
2.4	ROBOTENS SAKRÄTTSLIGA STÄLLNING – TRE KONKURRERANDE ANSPRÅK	4
2.5	LICENSFÖRVÄRVET OCH LÖNEÅTERVINNINGEN – TVÅ TVEKSAMMA ÅTERVINNINGAR	5
2.6	BORGENSANSVARET OCH DESS FÖRVANDLING.....	6
3	STRÖM, KLIENTRELATIONEN OCH ADVOKATETIKEN	7
3.1	RELATIONEN TILL UPPDRAGSGIVAREN.....	7
3.2	FÖRBUDET ATT FRÄMJA ORÄTT, OTILLBÖRLIGA ÅTGÄRDER OCH KONKURSIONSTITUTET SOM STRATEGISKT VERKTYG	8
3.3	KLIENTMEDELSHANTERING, EKONOMISKA TRANSAKTIONER OCH ARVODESSTRUKTUREN.....	10
3.3.1	<i>Det rättsliga ramverket kring klientmedel</i>	10
3.3.2	<i>Problemet med sammanblandning av roller</i>	10
3.3.3	<i>Förbudet mot ekonomiska transaktioner</i>	11
3.3.4	<i>Arvodesproblemet – kvotdelsersättning i praktiken</i>	11
3.4	STRÖMS INFLYTANDE ÖVER KONKURSFÖRVALTAREN	12
3.5	KONSEKVENSERNA FÖR KURT.....	13
3.6	DET ASIATISKA BOLAGETS FÖRVÄRV OCH REGLERINGEN AV UTLÄNDSKA DIREKTINVESTERINGAR	14
4	SPÄNNINGEN MELLAN KLIENTLOJALITET OCH ETISKA GRÄNSER	14
	KÄLLFÖRTECKNING	17

1 Inledning och avgränsning

Berättelsen om advokat Ström ställer en rad rättsliga frågor på sin spets. Den illustrerar hur sakrättsliga, insolvensrättsliga, associationsrättsliga och obligationsrättsliga regler kan samverka i ett och samma händelseförlopp, och hur en juridiskt skicklig aktör kan utnyttja dessa regler för att uppnå ett resultat som, betraktat i sin helhet, framstår som långtgående. Den centrala frågan som aktualiseras – att något kan vara juridiskt möjligt utan att vara oproblemiskt ur ett professionellt eller etiskt perspektiv – utgör den röda tråden i analysen.

Framställningen inleds med en utförlig redogörelse för den rättsliga reglering som möjliggör Ströms agerande. Denna materiella analys är inte enbart en bakgrund till den advokatetiska diskussionen utan en självständig del av arbetet: det är först när de materiella mekanismerna preciseras – och när det framträder att flera av dem vilar på ställningstaganden som kunnat utfalla annorlunda – som det blir tydligt vad den advokatetiska bedömningen egentligen har att förhålla sig till. Därefter undersöker jag hur Ströms handlande förhåller sig till de krav som god advokatsed ställer: förbudet att främja orätt, kravet på integritet, reglerna om otillbörliga åtgärder gentemot motparten, klientmedelshanteringens gränser och arvodesrättens ramar. En särskild fråga som jag lyfter är huruvida Ströms arvodesstruktur i praktiken utgör en form av otillåten kvotdelsersättning. Jag undersöker vidare om det upplägg Ström valt, att agera i eget namn för ett utländskt företags räkning, aktualiserar regleringen av utländska direktinvesteringar. Avslutningsvis analyseras den grundläggande spänningen mellan klientlojalitet och de etiska gränser som advokatrollen förutsätter.

Ambitionen är inte att besvara frågan om Ströms agerande entydigt strider mot god advokatsed – en sådan bedömning förutsätter en fullständig prövning av omständigheterna av det slag som Advokatsamfundets disciplinnämnd företar. Ambitionen är snarare att visa att berättelsen aktualiserar ett flertal etiska gränsdragningsfrågor som en advokat med respekt för sin professionella roll borde ha ställt sig, och att det finns goda skäl att ifrågasätta om svaren på dessa frågor är förenliga med de krav som professionsetiken uppställer.

Analysen förs på tre nivåer som bör hållas isär: gällande rätt; god advokatsed sådan den uttrycks i VRGA, disciplinnämndens praxis och doktrin; samt min egen kritiska värdering av om agerandet, oaktat dess formella förenlighet med de två första nivåerna, är förenligt med advokatrollens ändamål. Där slutsatser dras på den tredje nivån markeras det uttryckligen.

2 Rättslig reglering som möjliggör händelseförloppet

Detta avsnitt redogör för de regler som gör Ströms tillvägagångssätt rättsligt möjligt. Genomgående uppmärksammas att flera av förvaltarens och Ströms ställningstaganden, även där de i berättelsen framställs som självklara, rymmer alternativa rättsliga utfall. Det är inte något enskilt regelbrott utan den sammantagna kombinationen – och de val som genomgående gjorts till Ströms förmån – som aktualiserar de advokatetiska frågorna i avsnitt 3.

2.1 Fordringsöverlåtelsen och övergången av borgenärsmakten

Utgångspunkten är att en fordran får överlåtas fritt och utan gäldenärens samtycke (en allmän obligationsrättslig princip; jfr Mellqvist & Persson, Fordran och skuld). Novembers huvudkredit dokumenteras typiskt genom ett enkelt skuldebrev, varför reglerna om enkla skuldebrev i 3 kap. lagen (1936:81) om skuldebrev (SkbrL) blir tillämpliga på överlåtelsen. Två konsekvenser bör framhållas. För det första inträder Ström i precis den rätt banken hade: November behåller mot Ström alla invändningar som kunnat göras gällande mot banken (27 § SkbrL), och förvärvet förbättrar inte fordringens innehåll. För det andra förutsätter Ströms skydd – dels mot bankens borgenärer, dels mot att November med befriande verkan betalar till banken – att gäldenären underrättas om överlåtelsen genom denuntiation (29 och 31 §§ SkbrL).

Här är ett faktum i berättelsen rättsligt signifikant: Kurt hade ”inte ens hört talas om borgenärsbytet”. Så länge denuntiation inte skett hade November med befriande verkan kunnat betala till banken (29 § SkbrL), och Ströms sakrättsliga skydd mot bankens borgenärer hade inte inträtt (31 § SkbrL; jfr Håstad, Sakrätt avseende lös egendom). Att underrättelse uppenbarligen lämnades först i samband med att krediten sades upp är därför inte en oväsentlig detalj. De accessoriska säkerheterna följer fordran enligt accessorietetsprincipen, men Ströms sakrättsliga skydd som ny panthavare kräver ett eget moment: fastighetspantbrevet ska traderas till honom (eller, för datapantbrev, registreras) och företagshypoteksbreven ska traderas (jfr lagen [2008:990] om företagshypotek).

Det rättsligt avgörande är emellertid inte säkerheterna i sig, utan att krediten förfaller var tredje månad och förlängs automatiskt om inte borgenären motsätter sig det. Genom förvärvet övertar Ström den diskretionära befogenheten att vägra förlängning. Det är denna befogenhet – inte någon förändring i Novembers reella betalningsförmåga – som utlöser den betalningsskyldighet vilken i sin tur möjliggör konkursansökan. Insolvensen är med andra ord inte ett av marknaden givet faktum utan ett av borgenären framkallat tillstånd, en distinktion som bär den advokatetiska analysen i avsnitt 3.2.

2.2 Den framkallade insolvensen och konkursansökan

Konkurs förutsätter att gäldenären är insolvent, det vill säga inte rätteligen kan betala sina skulder allteftersom de förfaller och att denna oförmåga inte är endast tillfällig (1 kap. 2 § konkurslagen [1987:672], KonkL). Insolvensbegreppet tar sikte på likviditeten, inte på balansräkningen; ett bolag kan vara insolvent trots positivt eget kapital och solvent trots tillfällig brist på likvida medel (Welamson & Mellqvist, Konkurs och annan insolvensrätt). Håri ligger berättelsens första materiella nyckel. November beskrivs som ett i grunden livskraftigt utvecklingsbolag vars oförmåga att infria en kredit om 4 000 tkr uppstår först när Ström vägrar förlängning och kräver omedelbar betalning. Frågan om oförmågan var ”inte tillfällig” i lagens mening är därmed inte självklar – med rimlig tid hade Kurt sannolikt kunnat refinansiera.

För konkursbeslutet får denna invändning dock begränsad praktisk verkan, och skälet är processuellt. En borgenär som vill försätta en näringsidkare i konkurs kan åberopa den särskilda presumtionsregeln i 2 kap. 9 § KonkL: har borgenären uppmanat gäldenären att betala en klar och förfallen fordran och har betalning inte skett inom en vecka, presumeras gäldenären insolvent om konkursansökan ges in inom tre veckor därefter. Berättelsens uppgift att Kurt fick ”en vecka på sig” innan ansökan kom ”efter ett par veckor” svarar exakt mot denna regel. Presumtionen lägger bevisbördan på gäldenären, och konkursprövningen är summarisk: rätten prövar obeståndet, inte borgenärens bakomliggande motiv. Det är denna konstruktion – att en formellt korrekt betalningsuppmaning och en presumtionsregel kan försätta ett möjligen endast illikvitt bolag i konkurs utan prövning av sökandens syfte – som gör att det är konkursinstitutets ändamålsenlighet, snarare än dess tillämpning i det enskilda fallet, som bör problematiseras (se vidare avsnitt 3.2).

2.3 Förmånsrätt, separationsrätt och utdelningen

Att Ström erhåller full täckning medan övriga borgenärer blir utan följer av förmånsrättsordningen. Ströms fastighetspantbrev ger särskild förmånsrätt i fastigheten (6 § förmånsrättslagen [1970:979], FRL). Företagshypoteket ger – detta bör korrigeras mot en vanlig missuppfattning – likaledes särskild, inte allmän, förmånsrätt (5 § FRL, efter återinförandet genom lagen [2008:990] om företagshypotek). Företagshypoteket omfattar gäldenärens lösa egendom i näringsverksamheten men inte kassa- och banktillgodohavanden (2 kap. 1 § lagen om företagshypotek), vilket förklarar att banken kunde kvitta bankmedlen om 45 tkr utanför hypoteket.

Förmånsrätten är begränsad till in-teckningarnas belopp. Ströms säkerhet uppgår till pantbrevet om 2 400 tkr jämte företagshypoteksbreven om sammanlagt 1 300 tkr, det vill säga 3 700 tkr. Strikt menat skulle därför omkring 300 tkr av hans fordran om 4 000 tkr rangordnas som oprioriterad; berättelsens uppgift om full utdelning förutsätter antingen att detta överskott rymdes inom tillgångarnas värde sedan de prioriterade momenten täckts, eller utgör en förenkling. Oavsett vilket påverkar det inte helhetsbilden, eftersom Ström genom sina förvärv ändå tillägnade sig tillgångsmassan. Robotsäljarens äganderättsförbehåll är inte en förmånsrätt utan en separationsrätt: godset ligger i princip utanför boet och säljaren kan återta det eller, som här, få sin restfordran om 300 tkr betald före borgenärerna.

Konkurskostnaderna, inklusive förvaltararvodet, tas ur boet före all utdelning (14 kap. KonkL), vilket förklarar att de återstående 200 tkr tillföll förvaltaren. De oprioriterade fordringarna – restfordran, Bror och leverantörerna – delar på vad som återstår i proportion till sina belopp (18 § FRL); här ingenting.

2.4 Robotens sakrättsliga ställning – tre konkurrerande anspråk

Kring roboten möts tre anspråk – säljarens, Ströms och Brors – och utfallet beror på sakrättsliga bedömningar som är mindre självklara än berättelsen ger sken av. Säljarens återtagandeförbehåll utgör ett äganderättsförbehåll vid kreditköp mellan näringsidkare (jfr

lagen [1978:599] om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. samt allmänna principer). Förbehållet är sakrättsligt giltigt endast om det avtalats senast vid avlämnandet och om köparen inte getts rätt att förfoga över godset genom vidareförsäljning eller förbrukning (Håstad, Sakrätt avseende lös egendom; Hessler, Allmän sakrätt). Eftersom roboten är ett produktionsmedel som November använder i verksamheten, inte en handelsvara avsedd för omsättning, talar mycket för att förbehållet är verksamt och att säljaren har separationsrätt.

Detta får en underskattad konsekvens för Ströms position. Förvaltaren klassar roboten som industritillbehör (2 kap. 3 § jordabalken, JB), vilket i princip skulle innebära att den tillförts fastigheten och omfattas av Ströms fastighetspant. Men 2 kap. 4 § JB hindrar att egendom som tillhör annan än fastighetsägaren – eller som omfattas av ett giltigt äganderättsförbehåll – blir tillbehör. Robotens tillbehörsstatus och säljarens förbehåll kan därför inte gälla samtidigt: är förbehållet verksamt är roboten inte industritillbehör och faller utanför Ströms pant; är förbehållet verkningslöst accederar roboten till fastigheten och stärker Ström. Att förvaltaren – på Ströms inrådan – samtidigt respekterar säljarens återtaganderätt och behandlar roboten som industritillbehör är därför inte invändningsfritt.

Brors anspråk underkänns med motiveringen att sakrättsligt skydd inte uppnåtts. Det är riktigt enligt traditionsprincipen: panträtt i lösöre fullbordas genom tradition, det vill säga genom att gäldenären berövas rådigheten (Håstad). Roboten förblev i Novembers besittning och rådigheten avskars inte. Att pantsättningen skedde ”genom lösöreköp” är därvid avgörande: lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören som köparen låter i säljarens vård kvarbliva erbjuder visserligen ett alternativ till tradition, men endast om dess formkrav iakttagits – skriftligt och bevittnat avtal, registrering hos Kronofogdemyndigheten och kungörelse (1 §). Är dessa moment inte uppfyllda saknar Bror sakrättsligt skydd och blir oprioriterad. Härtill kommer en mer grundläggande invändning: om roboten alltjämt tillhörde säljaren under giltigt förbehåll kunde November inte giltigt pantsätta den (*nemo dat quod non habet*), vilket underminerar Brors anspråk oavsett tradition. Brors position är alltså svag på flera självständiga grunder – men det är värt att notera att det är Ström som aktivt driver den tolkning som gynnar honom själv.

2.5 Licensförvärvet och löneåtervinnningen – två tveksamma återvinningar

Förvaltaren angriper Kurts licensförvärv på två grunder, av vilka åtminstone den ena är rättsligt diskutabel. Den sakrättsliga grunden är att rådigheten inte avskurits, eftersom November med Kurts tillstånd fortsatte att utnyttja licensen. Vid överlåtelse av en rättighet av licensens slag uppnås sakrättsligt skydd normalt genom denuntiation till den förpliktade, här upplåtaren Detiske (analogt 31 § SkbrL; jfr Håstad). Det momentet var uppfyllt – Detiske underrättades och samtyckte. Det förvaltaren egentligen invänder är att överlåtaren November behöll den faktiska rådigheten, vilket enligt en striktare uppfattning kan medföra att skyddet brister vid en överlåtelse mellan närstående. Frågan är omtvistad, och det är inte självklart att Kurt – hade han haft resurser att processa – skulle ha förlorat den.

Den återvinningsrättsliga grunden är svagare än den framställs. Förvaltaren menar att licensens värdeökning gör transaktionen återvinningsbar. Återvinning enligt 4 kap. KonkL förutsätter emellertid att rättshandlingen var till nackdel för borgenärerna vid dess företagande. Kurt köpte licensen för 200 tkr, vilket då motsvarade marknadsvärdet; någon nackdel uppkom inte vid den tidpunkten, och en efterföljande värdeökning gör inte i sig en marknadsmässig transaktion återvinningsbar (Lennander, Återvinning i konkurs). Vill man angripa transaktionen får det ske enligt den allmänna otillbörlighetsregeln i 4 kap. 5 § KonkL, som dock kräver att gäldenären var eller blev insolvent och att motparten var i ond tro. Eftersom Kurt som ensam ägare och ställföreträdare är närstående (4 kap. 3 § KonkL) gäller här ingen yttre tidsgräns och ond tro presumeras. Det är alltså närståendeförhållandet, inte värdeökningen, som bär den hållbara argumentationen. Att transaktionen avsåg egendom som Kurt ursprungligen tillskjutit som apportegendom kan dessutom aktualisera reglerna om olovlig värdeöverföring (17 kap. aktiebolagslagen [2005:551]), men eftersom återköpet skedde till marknadsvärde är den vägen osäker.

Löneåtervinningen är på motsvarande sätt aggressiv. Återvinning av lön kan ske enligt 4 kap. 10 § KonkL – betalning i förtid, med ovanliga betalningsmedel eller med belopp som avsevärt försämrat gäldenärens ställning – med förlängd frist för närstående. Men lön som motsvarar faktiskt utfört arbete till marknadsmässig nivå innebär inte att boet berövats värde och är därför normalt inte återvinningsbar (Lennander). Kurts ersättning om 25 000 kr i månaden framstår inte som oskälig. Att förvaltaren ändå återvann sex månaders lön, och att Kurt förlorade i tingsrätten ”sedan han inte hade resurser att gå vidare”, illustrerar snarare resursunderlagets betydelse än att rättsläget var givet.

2.6 Borgensansvaret och dess förvandling

Borgensansvaret är den mekanism som överför hela förlusten på en enskild fysisk person, och dess rättsliga konstruktion förklarar varför Kurt alltjämt förföljs. Kurt gick i personlig borgen för bankens checkkredit. Avgörande för bankens möjlighet att vända sig mot honom är om det rör sig om proprieborgen (10 kap. 9 § handelsbalken, HB), där borgensmannen svarar ”såsom för egen skuld” och kan krävas direkt, eller enkel borgen (10 kap. 8 § HB), där ansvar inträder först sedan det visats att gäldenären inte kan betala. Vid bankkrediter är proprieborgen det normala (Walin, Borgen och tredjemanspant; Ingvarsson, Borgensliknande säkerhetsrätter), varför banken sannolikt kunde kräva Kurt direkt efter Novembers obestånd. Kurts regressrätt mot bolaget blev därvid värdelös, eftersom November saknade utdelningsbara medel och sedermera upplöstes.

Den rättsligt intressanta vändningen är att Kurt, ett år efter konkursen, ”tecknade ett avtal som omvandlade borgensansvaret till en vanlig bankkredit”. Därmed skedde en novation: det accessoriska borgensåtagandet ersattes av en självständig kreditförbindelse med Kurt som primär gäldenär. Detta förklarar berättelsens avslutande paradox – att Kurt krävs ”trots att bolaget och bolagets skuld upphörde”. Ett borgensansvar är accessoriskt och faller i princip

med huvudfordran, men genom novationen klipptes accessorieteten av och skulden gjordes fristående. Därefter löper den med dröjsmålsränta (6 § räntelagen [1975:635]) och utsokningsavgifter, vilket förklarar skuldens tillväxt till 300 tkr. Även preskriptionsberäkningen (2 § preskriptionslagen [1981:130]) påverkas, eftersom den nya kreditförbindelsen utgör en egen utgångspunkt. Den materiella poängen är att Kurts fortsatta utsatthet inte är en olyckshändelse utan ett resultat av hur borgens- och novationsreglerna samverkar – vilket ger proportionalitetsdiskussionen i avsnitt 3.5 dess konkreta underlag.

Det bör framhållas att vart och ett av dessa led i sig har stöd i, eller åtminstone ryms inom, gällande rätt – om än flera av dem, som visats, vilar på ställningstaganden som kunnat utfalla annorlunda. Det är den sammantagna bilden, och de val som genomgående gjorts till Ströms förmån, som aktualiserar de advokatetiska frågor som behandlas i det följande.

3 Ström, klientrelationen och advokatetiken

3.1 Relationen till uppdragsgivaren

Ströms uppdrag härrör från det asiatiska företaget, som vill förvärva Novembers patent. Uppdraget förefaller i grunden vara ett förvärvsuppdrag, en sedvanlig transaktion som en advokat inte sällan arbetar med. Ström agerar dock inte genom en sedvanlig förvärvstransaktion utan väljer en väg som innefattar att "sätta bolaget" – det vill säga att framkalla bolagets insolvens för att genom konkursförfarandet komma åt tillgången till ett lågt pris.

Ur ett klientlojalitetsperspektiv kan Ströms agerande framstå som exemplariskt. Han identifierar det rättsligt mest fördelaktiga tillvägagångssättet, genomför det med precision och levererar ett resultat som överstiger uppdragsgivarens förväntningar: patentet erhålls inte bara utan kostnad, utan uppdraget genererar dessutom ett överskott om 50 tkr. Den lojalitetsplikt som följer av VRGA 1 – att advokaten som oberoende rådgivare ska företräda och tillvarata klientens intressen inom ramen för gällande rätt och god advokatsed, kan vid en ytlig betraktelse synas uppfylld.

Frågan är emellertid om Ströms handlande faller inom ramen för vad god advokatsed tillåter, eller om det överskrider de gränser som professionsetiken ställt upp. Wiklund framhåller i *God advokatsed* att advokatens handlingsutrymme inte är obegränsat ens inom ramen för lojalitetsplikten, utan att advokaten har att beakta hänsynen till rättsordningen, till motparten och till tredje man. Advokaten får i sin yrkesutövning inte använda sig av "alla till buds stående medel" (Wiklund s. 46 ff.). Denna grundsats, som i doktrin och praxis betraktats som ett uttryck för advokatrollens dubbla förpliktelse, lojalitet mot klienten å ena sidan, ansvar gentemot rättsordningen å den andra, utgör en nödvändig utgångspunkt för den fortsatta analysen.

3.2 Förbudet att främja orätt, otillbörliga åtgärder och konkursinstitutet som strategiskt verktyg

Enligt VRGA 1 får en advokat inte främja orätt. Kommentaren till bestämmelsen förtydligar att det inte är tillräckligt att ett förfaringssätt inte är lagstridigt; det krävs dessutom att advokaten handlar på ett sätt som främjar hederlighet och redbarhet inom rättssamhället. En advokat ska avböja varje uppdrag som går ut på att någon ska vilseledas eller på annat sätt otillbörligen förmås att företa en rättshandling, och ska vidare avstå från uppdrag som leder till att någon annans rätt obehörigen kränks. Advokaten ska uppträda sakligt och korrekt samt så att förtroendet för advokatkåren upprätthålls.

Ströms agerande väcker allvarliga frågor i ljuset av denna bestämmelse. Att strategiskt förvärva en fordran i syfte att framkalla en konkurs – inte för att tillvarata ett borgenärsintresse utan som medel att komma åt en specifik tillgång – kan svårligen beskrivas som ett handlande som främjar hederlighet och redbarhet. Det rör sig om ett instrumentellt utnyttjande av insolvensrättsliga regler för ett ändamål som dessa inte är avsedda att tjäna. Konkursinstitutet syftar till att tillgodose borgenärskollektivets intresse av en ordnad avveckling vid obestånd, inte till att möjliggöra riktade förvävsstrategier.

I detta avseende är det relevant att uppmärksamma den rättsmissbruksprincip som diskuterats i svensk doktrin. Östberg och Almlöf beskriver i SvJT 2024 s. 83 ff. rättsmissbruk som att en person utövar en rättighet eller rättsställning för att tillgodose ett intresse som är ett annat än det som rättsordningen avsett att skydda och som inte kan godtas. Det krävs enligt denna doktrin ett i någon mån kvalificerat missbruk, exempelvis genom att det framstår som otillbörligt eller har skett med uppsåt att skada. Artikelnen behandlar visserligen rättsmissbruk i en aktiebolagsrättslig kontext, men principen har potentiell bäring på Ströms agerande: han utövar formellt giltiga borgenärsrättigheter, rätt att säga upp kredit, rätt att ansöka om konkurs, rätt att bjuda på tillgångar, men för ett ändamål som konkursinstitutet inte är avsett att tjäna, nämligen att tvinga fram en billig tillgångsoverlåtelse. En analog tillämpning av rättsmissbruksprincipen på Ströms situation ligger inte långt borta.

Att konkurslagens summariska förfarande med dess presumtionsgrunder för obestånd och begränsade prövning av sökandens syften, kan möjliggöra ett otillbörligt utnyttjande av konkursinstitutet för affärsmässiga ändamål har uppmärksammats i litteraturen. Elliot har i tidskriften Advokaten (nr 9, 1998) behandlat problematiken med obefogade konkursansökningar och de skadeverkningar redan en ansökan kan medföra för det drabbade företaget. Även i förarbetena till konkurslagen framhålls att den snabba handläggningen av konkursärenden, som syftar till att förhindra värdetförstoring (prop. 1975:6 s. 71 och 116 f.), ofrånkomligen medför vissa rättssäkerhetsrisker. Det saknas i gällande rätt en allmän bestämmelse som uttryckligen förbjuder att konkursinstitutet används för andra ändamål än borgenärskollektivets intresse av en ordnad avveckling.

Det är mot denna bakgrund som VRGA 5.1 om otillbörliga åtgärder gentemot motparten bör analyseras. Bestämmelsen föreskriver att en advokat inte får försöka främja klientens sak genom otillbörliga åtgärder mot motparten. Bland de åtgärder som uttryckligen anges som otillbörliga återfinns i punkt 2 bland annat ansökan om konkurs "i fall då advokaten vet att det mot fordran görs invändning som inte är uppenbart ogrundad". Wiklund behandlar bestämmelsens föregångare utförligt i *God advokatsed*, Avd. V kap. 25, och konstaterar att bestämmelsen syftar till att förhindra att rättsliga förfaranden som konkursansökan och betalningsföreläggande används som påtryckningsmedel i situationer där det egentliga syftet inte är att driva in en fordran utan att utöva press eller uppnå ett annat mål.

I Ströms fall är den formella fordran visserligen förfallen och oomtvistad till sin existens. Punkt 2 i VRGA 5.1 kräver bokstavligen att advokaten "vet att det mot fordran görs invändning som inte är uppenbart ogrundad", vilket inte direkt träffar Ströms situation – Kurt invänder inte mot fordrans existens, han förmår helt enkelt inte betala. Det vore därför felaktigt att påstå att bestämmelsen är direkt tillämplig på Ströms agerande i sin bokstavligen lydelse.

Emellertid bör bestämmelsens syfte beaktas. VRGA 5.1 kommentar (reviderad den 16 april 2009) anger att regeln har "delvis sin motsvarighet" i den tidigare 37 § och att den har "förtydligats och anpassats till disciplinnämndens praxis". De uppräknade exemplen på otillbörliga åtgärder är inte uttömmande utan anges "bland andra" (*inter alia*). Det som bestämmelsen avser att förhindra i ett vidare perspektiv är just det som Ström gör: att använda rättsliga förfaranden instrumentellt, inte för deras avsedda ändamål utan som medel att uppnå ett bakomliggande affärsmässigt mål. Wiklund betonar att advokaten inte bör utnyttja alla till buds stående medel och att det föreligger en gräns bortom vilken agerandet, oaktat dess formella laglighet, inte längre kan anses förenligt med god advokatsed. Denna principiella gräns bör inte kunna kringgåas genom att advokaten konstruerar sin strategi så att den formellt undgår bokstavligen rekvisit.

Det kan dessutom argumenteras för att det agerande Ström vidtar – att framkalla insolvens hos ett i grunden livskraftigt bolag genom att förvärva och sedan säga upp dess huvudkredit – utgör en form av kringgående som i sig bör bedömas som otillbörligt. Heuman diskuterar i *God advokatsed – Rättsbildning och disciplinnämndens motiveringar* (2013) begreppet kringgående som en självständig kategori av agerande som kan strida mot god advokatsed, även om det enskilda handlandet formellt sett ryms inom rättens ram. Tanken är att advokaten inte genom att konstruera en kedja av i sig lagliga handlingar bör kunna uppnå ett resultat som sammantaget framstår som otillbörligt.

Slutligen förtjänar det att framhållas att VRGA 5.2 föreskriver att rättslig åtgärd mot en motpart inte får vidtas utan att motparten först beretts skälig tid att ta ställning till klientens anspråk och möjlighet att träffa en uppgörelse i godo. I Ströms fall finns ingenting som tyder på att November eller Kurt överhuvudtaget erbjöds möjligheten att förvärva patentet eller nå

en uppgörelse innan den aggressiva strategin sattes i verket. Ström valde medvetet den konfrontativa vägen utan att först uttömma mer sedvanliga alternativ.

3.3 Klientmedelshantering, ekonomiska transaktioner och arvodesstrukturen

Det framgår inte uttryckligen av berättelsen huruvida Ström i kedjan av rättshandlingar har använt egna medel eller klientmedel för att genomföra transaktionerna. Denna oklarhet är i sig anmärkningsvärd. Oavsett svaret aktualiseras en rad regler om klientmedelshantering och ekonomiska relationer mellan advokat och klient, och frågan är väsentlig för bedömningen av Ströms oberoende och av den incitamentsstruktur som präglar uppdraget.

3.3.1 Det rättsliga ramverket kring klientmedel

Skyldigheten att hålla klientmedel avskilda från advokatens egna medel är lagfäst i 8 kap. 4 § tredje stycket RB och utgör en av advokatyrkets mest grundläggande plikter. Som Wiklund framhåller i sin behandling av klientmedelsförvaltning i *God advokatsed* (kap. 8) är denna skyldighet inte bara en ordningsfråga utan ett uttryck för den förtroendeställning advokaten intar: klienten ska kunna lita på att de medel som anförtros advokaten hålls säkra och åtskilda från advokatens egna. Bokföringsreglementet, fastställt av Advokatsamfundets styrelse, preciserar att med klientmedel avses alla till advokat överlämnade penningmedel för vilka advokaten är redovisningsskyldig, inklusive förskott för utlägg eller arvode. Avskiljande ska ske utan dröjsmål, på särskilt klientmedelskonto i klientens eller advokatbyråns namn.

I Ströms fall är det centrala problemet att han hanterat mycket stora belopp, 4 050 tkr för fordransköpet, sedan 4 350 tkr för tillgångsköpet ur konkursen, och att pengaflödena är komplexa: medel går från klienten till Ström, från Ström till banken vid fordransköpet, tillbaka genom konkursutdelningen, ut igen vid tillgångsköpet, och slutligen in vid vidareförsäljningen. I varje led borde advokaten kunna redovisa exakt vad som utgör klientens medel och vad som är advokatens eget. Att denna redovisning över huvud taget är möjlig att upprätthålla givet den sammanblandning av roller som Ström befinner sig i kan ifrågasättas.

3.3.2 Problemet med sammanblandning av roller

Det mest problematiska är att Ström inte bara förvaltar klientens medel utan agerar som transaktionspart. Han köper en fordran, uppträder som borgenär, ansöker om konkurs och lägger bud i konkursen. HD har i NJA 2014 s. 935 tydliggjort principen att en syssloman (och i synnerhet en advokat) ska hålla huvudmannens tillgångar avskilda från annan egendom, och att om sammanblandning sker kan separationsrätten gå förlorad. Peyron framhåller i *Advokatetik* att disciplinnämnden konsekvent har sett allvarligt på fall där advokater inte upprätthållit denna gräns.

VRGA 2.8 föreskriver att penningmedel som advokaten tar emot ska ha samband med uppdraget, och att ett uppdrag inte utan särskilda skäl får avse enbart förvaltning och förmedling av penningmedel. Kommentaren förtydligar att det inte är tillåtet att upplåta en

advokatbyrå som "parkeringsplats" för pengar, det krävs ett underliggande advokatuppdrag med vilket förvaltningen har samband. Det Ström gör sträcker sig emellertid bortom denna gräns: han förvaltar inte bara medlen, han investerar dem aktivt i en kedja av transaktioner. Förfarandet liknar snarare ett kommissionsuppdrag – att i eget namn men för annans räkning genomföra affärstransaktioner, vilket inte utgör advokatverksamhet i den mening som regelverket avser.

3.3.3 Förbudet mot ekonomiska transaktioner

VRGA 2.7.1 stadgar att ekonomiska transaktioner mellan en advokat och dennes klient inte får förekomma om sådana inte följer av uppdraget. Kommentaren betonar att det krävs en "stark och närmast direkt koppling" mellan transaktionen och uppdraget, och att ekonomiska transaktioner med klienter aldrig bör förekomma om det finns risk att advokaten kommer i ett beroendeförhållande till klienten. Wiklund framhåller på samma linje att advokaten inte bör "inlåta sig i affärsförbindelser" med klienten utöver vad som följer av uppdragsförhållandet (Wiklund s. 60 ff.).

Ströms situation är svår att förena med detta krav. Hans hela affärsupplägg innebär att han de facto driver en investeringsverksamhet med medel som härstammar från klienten, inte en advokatverksamhet i traditionell mening. Fordransköpet, konkursansökan, tillgångsförvärvet och vidareförsäljningen utgör i sig en serie ekonomiska transaktioner som var och en kräver rättslig prövning mot VRGA 2.7.1. Att dessa transaktioner ytterst syftar till att genomföra advokatuppdraget förändrar inte det förhållandet att advokaten genom sitt agerande försätter sig i en position där hans ekonomiska intressen sammanfaller med, och potentiellt konkurrerar med, klientens.

3.3.4 Arvodesproblemet – kvotdelsersättning i praktiken

Ström redovisar till sin uppdragsgivare ett patent samt ett överskott om 50 tkr och behåller själv ca 250 tkr som arvode. Det framgår inte att arvodet har bestämts genom en sedvanlig arvodesöverenskommelse grundad på tidsenhet, uppdragets art eller svårighetsgrad. I stället utgörs arvodet i praktiken av mellanskillnaden mellan vad Ström köpte tillgångarna för (4 350 tkr) och vad han sålde dem för (4 700 tkr), efter avdrag för det belopp han redovisar till klienten.

Denna arvodesstruktur aktualiserar flera bestämmelser. Enligt VRGA 4.1.1 ska det arvode som en advokat debiterar vara skäligt. VRGA 4.1.2 anger att vid bedömningen av skäligheten får beaktas bland annat uppdragets omfattning, art, svårighetsgrad, betydelse, advokatens skicklighet och arbetets resultat. Kommentaren framhåller att arvodet ska vara grundat i det juridiska arbete som utförts, och VRGA 4.1.3 föreskriver att advokaten endast får uppbära ersättning i "sedvanliga betalningsmedel". Det kan ifrågasättas om en vinstmarginal på en affärstransaktion utgör ett "sedvanligt betalningsmedel" i denna mening.

Ännu mer central är dock frågan om VRGA 4.2, som behandlar riskavtal. VRGA 4.2.1 förbjuder i princip advokaten att med klienten ingå ett arvodesavtal som ger rätt till "en

kvotdel av uppdragets resultat", s.k. *pactum de quota litis*, om inte särskilda skäl föreligger. Begreppet kvotdelsavtal definieras i doktrin som ett avtal där advokaten knyter sin rätt till arvode till en viss kvotdel av utfallet av tvisten eller transaktionen (jfr CCBE:s Code of Conduct punkt 3.3 om förbud mot "pactum de quota litis"). I den juridiska diskussionen om riskavtal, som behandlats av bland annat Bellander (2022), Bergh (*Advokaten* nr 7, 2008) och Brandberg & Knutsson (*Advokaten* nr 2, 2008), framhålls att förbudet syftar till att förhindra att advokatens ekonomiska egenintresse snedvrider den professionella bedömningen.

Ströms arvodesstruktur uppvisar väsentliga likheter med en kvotdelsersättning. Hans arvode bestäms inte av det juridiska arbetets art och omfattning, utan av transaktionens ekonomiska utfall. Ju billigare han köper tillgångarna och ju dyrare han säljer dem, desto större blir hans egen ersättning. Detta skapar precis den typ av incitamentsnedvridning som VRGA 4.2 avser att förhindra. Även om det inte rör sig om ett formellt avtal om kvotdel – Ström tycks inte ha en avtalad procentuell andel av resultatet – är den faktiska effekten densamma: advokatens ekonomiska intresse sammanfaller med ett så aggressivt tillvägagångssätt som möjligt.

VRGA 4.2.2 förbjuder under alla förhållanden arvodesavtal där advokatens ekonomiska egenintresse "blir oproportionerligt eller på annat sätt kan inverka negativt på advokatens utförande av uppdraget". Kommentaren förtydligar att advokaten inte får göra sin ekonomi "så beroende av utfallet av ett uppdrag att advokatens oberoende äventyras". I Ströms fall kan arvodet om 250 tkr, som utgör en betydande summa och som helt bestäms av transaktionens utfall, medföra att advokaten har ett direkt ekonomiskt intresse av att exempelvis driva konkursförvaltaren att underkänna Brors och Kurts anspråk (vilket ökar tillgångsmassan och därmed köpeskillingen), att pressa ner förvaltarens pris (vilket ökar mellanskillnaden), och att välja en mer aggressiv strategi framför en förhandlingslösning. Varje sådant val kan vara ekonomiskt rationellt för Ström personligen men behöver inte vara förenligt med advokatens professionella oberoende.

Sammanfattningsvis framstår Ströms arvodesstruktur som materiellt sett likvärdig med en otillåten kvotdelsersättning. Även om den formellt inte utgör ett avtal om kvotdel i den tekniska mening som avses i VRGA 4.2.1, innebär den i praktiken att advokaten har gjort sin ekonomi beroende av uppdragets utfall på ett sätt som strider mot VRGA 4.2.2 och dess syfte.

3.4 Ströms inflytande över konkursförvaltaren

En aspekt som förtjänar särskild uppmärksamhet är Ströms roll under själva konkursförfarandet. Berättelsen beskriver hur Ström "övertygade" konkursförvaltaren att underkänna Brors sakrättsliga förvärv, att angripa Kurts licensförvärv genom återvinning, att underkänna Kurts lönekrav och att återvinna utbetalad lön. Ström bjuder också förvaltaren ett paketpris för samtliga tillgångar.

Konkursförvaltaren har enligt konkurslagen en självständig ställning och ska agera i borgenärskollektivets intresse. Att den störste borgenären utövar inflytande över förvaltarens beslut är inte i sig otillåtet – tvärtom har borgenärer rätt att framställa önskemål och påpeka

omständigheter. Men graden av styrning som berättelsen antyder väcker frågor om förvaltarens oberoende de facto upprätthållits. Peyron framhåller i *Advokatetik* att konkursförvaltarens oberoende är en förutsättning för att förfarandet ska fylla sin funktion, och att det förhållandet att en borgenär också är advokat inte minskar kravet på att konkursförfarandet ska präglas av objektivitet.

Från Ströms sida innebär detta inflytande att han i praktiken styr konkursförfarandet i en riktning som gynnar hans uppdragsgivares intressen, snarare än borgenärskollektivets. De beslut han "övertygar" förvaltaren att fatta (att underkänna Brors och Kurts anspråk, att återvinna Kurts lön) har samtliga den effekten att tillgångsmassan ökar till förmån för Ström som störste borgenär, samtidigt som de försämrar övriga borgenärers och Kurts position. Att Ström sedan själv förvärvar tillgångarna ur konkursen förstärker intrycket av en intressekonflikt av betydande slag. Ström agerar i praktiken som borgenär, köpare och den som påverkar förvaltarens bedömningar, tre roller som var för sig kan vara oproblematiske men som i kombination skapar en situation där det är svårt att hävda att förfarandet präglats av den objektivitet som konkursinstitutet förutsätter.

I ljuset av VRGA 3.2.1 punkt 5, som föreskriver att en intressekonflikt föreligger om advokaten själv eller någon denne närstående har ett intresse med anknytning till saken som strider mot klientens, kan man fråga sig om Ströms egenintresse i transaktionskedjan inte i sig utgör en intressekonflikt som borde ha föranlett en mer självkritisk prövning.

3.5 Konsekvenserna för Kurt

Berättelsens avslutning, där Kurt beskrivs som "en spillra av sitt forna jag", illustrerar de konkreta konsekvenserna av Ströms agerande. Uppfinningen som hade potential att konkurrera med en etablerad produkt med sämre miljöeffekter, läggs på is av det asiatiska företaget i syfte att blockera konkurrens. Kurt ruineras och hamnar i en skuldfälla genom borgensansvaret; den galopperande dröjsmålsräntan och utmätningsavgifterna ökar skulden till 300 tkr, trots att det gått lång tid sedan bolaget och bolagets skuld upphörde.

VRGA 5.5 ålägger advokaten en viss omsorgsplikt gentemot motparten i de fall denne saknar eget ombud. Advokaten ska informera motparten om att det inte ingår i advokatens uppdrag att tillvarata motpartens intressen och råda denne att anlita advokat. I berättelsen finns ingenting som tyder på att Ström vidtog sådana åtgärder gentemot Kurt; tvärtom beskrivs Kurt som helt överrumplad av det som skedde.

Än mer centralt är emellertid den bredare principen i VRGA 1: att advokaten ska utöva sin verksamhet med integritet och "på ett sätt som främjar det goda rättssamhället". Wiklund framhåller att detta krav inte är tomt utan innebär en reell begränsning av handlingsfriheten, advokaten kan inte med hänvisning till klientlojaliteten ignorera oproportionerliga konsekvenser för tredje man. Heuman diskuterar i sin bok att lojalitetsplikten måste balanseras mot "andra i och för sig berättigade intressen" och att det finns en punkt bortom vilken klientlojaliteten inte längre kan rättfärdiga ett visst handlande.

I Ströms fall är konsekvenserna inte en oförutsedd bieffekt utan ett nödvändigt led i strategin. November kunde bara försättas i konkurs genom att dess insolvens framkallades; Kurts ruin var alltså inte en olycklig omständighet utan en förutsättning för uppdragets genomförande. Att medvetet och planerat framkalla sådana konsekvenser för en enskild person ställer frågan om proportionalitet på sin spets. Finns det en punkt bortom vilken konsekvenserna för tredje man blir så allvarliga att advokaten, oavsett hur väl uppdraget gynnar klientens intressen, borde ha avstått?

3.6 Det asiatiska bolagets förvärv och regleringen av utländska direktinvesteringar

Slutligen kan en ytterligare rättslig dimension noteras, om än mer perifer i förhållande till uppgiftens huvudfråga. Eftersom uppdraget härrör från ett utomeuropeiskt företag och avser ett patent som kan vara av strategiskt skyddsvärd karaktär, aktualiseras lagen (2023:560) om granskning av utländska direktinvesteringar. Lagen träffar inte bara investeraren själv utan även den ”för vars räkning investeraren handlar” (7 §), och förarbetena (prop. 2022/23:116; SOU 2021:87) framhåller uttryckligen syftet att förhindra kringgåenden genom svenska mellanhänder. Att Ström i eget namn förvärvar en borgenärsposition som ger effektiv kontroll över bolagets fortlevnad, för ett utländskt bolags räkning, ligger nära det som granskningssystemet är avsett att fånga – låt vara att frågan om patentets skyddsvärde och lagens exakta räckvidd inte kan avgöras på berättelsens underlag.

Härav följer en advokatetisk fråga. Om upplägget helt eller delvis syftar till att undvika granskning aktualiseras VRGA 1:a förbud att medverka till kringgående av lagstiftning; kommentaren anger att advokaten inte får konstruera förfaranden som formellt ligger inom lagens ram men syftar till ett resultat lagstiftaren velat förhindra. Det kan inte fastslås att upplägget är konstruerat med denna lag i åtanke. Men den omständigheten att det asiatiska bolaget aldrig framträder som part väcker, vill jag hävda, en fråga som advokaten i vart fall borde ha prövat. Dess betydelse för helhetsbedömningen bör samtidigt inte överdrivas.

4 Spänningen mellan klientlojalitet och etiska gränser

Berättelsen om Ström illustrerar vad som kan beskrivas som advokatrollens grundläggande paradox. Å ena sidan utgör lojalitetsplikten advokatens främsta skyldighet – en princip som upprepas i samtliga etiska regelverk och som Wiklund, Peyron och Heuman alla behandlar som advokatyckets mest centrala värde. Ström uppfyller denna plikt genom att kreativt och effektivt utnyttja de rättsliga möjligheter som står till buds, och levererar ett resultat som överstiger uppdragsgivarens förväntningar. Å andra sidan sätter god advokatsed gränser för hur långt klientlojaliteten kan sträcka sig. Förbudet att främja orätt, kravet på integritet, plikten att uppträda så att förtroendet för advokatkåren upprätthålls, och förbudet mot

otillbörliga åtgärder utgör sådana gränser. Det är i spänningen mellan dessa poler som berättelsens etiska kärna återfinns.

Den föregående analysen har identifierat ett flertal omständigheter som var för sig väcker frågor, men som sammantagna tecknar en bild av ett agerande som på flera punkter framstår som svärförenligt med god advokatsed. Konkursinstitutet används instrumentellt som förvärvsverktyg, inte för det ändamål det är avsett att tjäna – en form av rättsmissbruk som i doktrin beskrivits som att utöva en rättighet för att tillgodose ett intresse som rättsordningen inte avsett att skydda (jfr Östberg och Almlöf, SvJT 2024 s. 83 ff.). Arvodesstrukturen, där Ströms ersättning i praktiken bestäms av transaktionernas ekonomiska utfall snarare än av det juridiska arbetets art och omfattning, uppvisar väsentliga likheter med en otillåten kvotdelsersättning i den mening som avses i VRGA 4.2.1 och som behandlats i doktrin av bland andra Bellander (2022) och Bergh (Advokaten nr 7, 2008). Klientmedelshandlingen, med dess komplexa kedja av transaktioner där advokaten samtidigt uppträder som borgenär, köpare och säljare, tränger bortom de gränser som 8 kap. 4 § tredje stycket RB, bokföringsreglementet och VRGA 2.7–2.8 uppställer för advokatens hantering av anförtrodda medel. Och konkursförvaltarens oberoende framstår, i ljuset av det inflytande Ström utövar över dennes beslut, som i bästa fall försvagat.

Härtill kommer den dimension som aktualiserats genom analysen av UDI-lagen (2023:560). Om Ströms upplägg – att i eget namn förvärva en borgenärsposition som ger effektiv kontroll över ett svenskt bolag med potentiellt skyddsvärd teknologi, för ett utländskt företags räkning – helt eller delvis syftar till att undvika den granskning som lagstiftaren infört till skydd för svenska säkerhetsintressen, tillkommer ytterligare en dimension till den etiska bedömningen. VRGA 1 föreskriver att en advokat ska utöva sin verksamhet på ett sätt som främjar det goda rättssamhället, och kommentaren anger att advokaten inte får medverka till att konstruera förfaranden som syftar till att kringgå lagstiftning. Även om berättelsen inte uttryckligen anger att upplägget är motiverat av investeringsgranskningsregler, väcker den omständigheten att det asiatiska bolaget aldrig framträder som part – kombinerat med att Ström väljer en väg som undviker en sedvanlig bolagsförvävsstruktur – frågor som en advokat med respekt för sin professionella roll borde ha ställt sig själv.

Spänningen mellan lojalitet och etik förstärks av den ekonomiska verklighet som genomsyrar uppdraget. Ström erhåller ett arvode om 250 tkr som i praktiken utgörs av vinstmarginalen på transaktionskedjan. Som framgått uppvisar denna arvodesstruktur drag av just den typ av resultatbaserad ersättning som VRGA 4.2.2 avser att förhindra, och den skapar ett ekonomiskt incitament för advokaten att välja det mest aggressiva tillvägagångssättet i varje led – att pressa ner köpeskillingen, att maximera tillgångsmassan genom att underkänna andras anspråk, att avstå från förhandlingslösningar. Wiklund framhåller att advokaten måste stå fri och oberoende även gentemot klienten, inte minst därför att en oberoende advokat i regel ger bättre rådgivning. Frågan är om Ström, med en arvodesstruktur som belönar aggressivitet, har haft den distans till uppdraget som oberoendet kräver.

Det kan vidare diskuteras om Ström i tillräcklig utsträckning prövade alternativa handlingsvägar. VRGA 1 föreskriver att advokaten ska kunna ge de råd som objektivt sett är bäst för klienten, inte de råd som klienten vill ha. Fanns det möjlighet att förvärva patentet genom en direkt förhandling med Kurt? Kunde aktierna i November ha förvärvats? Fanns det förutsättningar för ett licensavtal? Berättelsen ger inget besked om att sådana alternativ övervägdes. Om Ström utan vidare reflektion valde den mest konfrontativa vägen – en väg som förutsatte att Kurt ruinerades och att ett i grunden livskraftigt bolag förintades – kan det ifrågasättas om han uppfyllde det krav på självständigt professionellt omdöme som advokatrollen förutsätter.

Berättelsens avslutning sätter dessa överväganden i ett bredare perspektiv. Uppfinningen, som hade potential att konkurrera med en etablerad produkt med sämre miljöeffekter, läggs på is i syfte att blockera konkurrens. Kurt ruineras. Konkursborgenärerna – Bror, leverantörerna, banken – får ingen utdelning. Det asiatiska företaget erhåller inte bara patentet utan därtill ett överskott. Ström behåller 250 tkr. Det samlade resultatet av den rättsliga ingenjörskonst som Ström demonstrerar är alltså att ett svenskt patent med miljömässig potential försvinner ur marknaden, att en svensk uppfinnare förstörs ekonomiskt och personligen, och att värdet omfördelas till en utländsk aktör och en svensk advokat – utan att vare sig konkursinstitutet, förmånsrättsordningen eller investeringsgranskningssystemet fyller den skyddsfunktion de är avsedda att fylla.

Det är denna sammantagna bild som illustrerar det tema uppgiften avser att belysa: att rätten är en social konstruktion vars innehåll, funktion och genomslag påverkas av sammanhang, aktörer och maktförhållanden. Advokatens inflytande över sin omgivning – förmågan att genom juridisk kompetens forma andras rättsliga och ekonomiska verklighet – medför ett ansvar som sträcker sig bortom det enskilda klientuppdraget. Att något är juridiskt möjligt innebär inte att det är professionellt oproblematiskt. God advokatsed existerar som regelverk just därför att den gränsen behöver dras, och berättelsen om Ström illustrerar med skärpa vad som kan hända när den inte dras.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1975:6 – Förslag till konkurslag m.m.

Prop. 2022/23:116 – Ett granskningssystem för utländska direktinvesteringar till skydd för svenska säkerhetsintressen

SOU 2021:87 – Granskning av utländska direktinvesteringar

NJA II 1943 s. 86 f. – Processlagberedningens kommentar till 8 kap. rättegångsbalken

Lagstiftning

Handelsbalk (1736:0123 2), särskilt 10 kap.

Lag (1845:50 s. 1) om handel med lösören som köparen låter i säljarens vård kvarbliva

Lag (1936:81) om skuldebrev

Rättegångsbalk (1942:740), särskilt 8 kap.

Förmånsrättslag (1970:979)

Jordabalk (1970:994), särskilt 2 kap.

Räntelag (1975:635)

Lag (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.

Preskriptionslag (1981:130)

Konkurslag (1987:672)

Aktiebolagslag (2005:551)

Lag (2008:990) om företagshypotek

Lag (2023:560) om granskning av utländska direktinvesteringar

Förordning (2023:624) om granskning av utländska direktinvesteringar

Rättspraxis

NJA 1991 s. 293 – Uteslutning ur Advokatsamfundet, missbruk av enrumsprivilegiet

NJA 1994 s. 688 – Oredligt förfarande, oriktiga fakturor

NJA 2014 s. 935 – Klientmedel, avskiljande, separationsrätt

NJA 2015 s. 494 – Aktier undantagna från företagshypotek

NJA 2022 s. 791 – Uteslutning, ekonomiska mellanhavanden med klient

Litteratur

Bellander, Anna, [arbete om riskavtal], 2022 [komplettera titel]

Bergh, ”Om riskavtal”, Advokaten nr 7, 2008

Brandberg & Knutsson, Advokaten nr 2, 2008

Elliot, Hans, "Obefogad konkursansökan", Advokaten nr 9, 1998, s. 10

Hessler, Henrik, Allmän sakrätt – Om det förmögensrättsliga tredjemansskyddets principer, Norstedts, Stockholm, 1973

Heuman, Lars, God advokatsed – Rättsbildning och disciplinnämndens motiveringar, Jure, Stockholm, 2013

Håstad, Torgny, Sakrätt avseende lös egendom, Norstedts Juridik, Stockholm

Ingvarsson, Torbjörn, Borgensliknande säkerhetsrätter, Norstedts Juridik, Stockholm

Lennander, Gertrud, Återvinning i konkurs, Norstedts Juridik, Stockholm

Mellqvist, Mikael & Persson, Ingemar, Fordran och skuld, Iustus, Uppsala

Peyron, Claes, Advokatetik – En praxisgenomgång, 2 uppl. med supplement, Sveriges advokatsamfund, Stockholm, 2017

Walin, Gösta, Borgen och tredjemanspant, Norstedts Juridik, Stockholm

Welamson, Lars & Mellqvist, Mikael, Konkurs och annan insolvensrätt, Norstedts Juridik, Stockholm

Wiklund, Holger, God advokatsed, Norstedts, Stockholm, 1973